

Skipulagsstofnun
Jakob Gunnarsson
Borgartún 7b
105 REYKJAVÍK

Garðabær, 4. maí 2023
Málsnúmer: 202303-0039
LA/RTh

Efni: Þjónustumiðstöð í Landmannalaugum

Vísað er í bréf dags. 15. mars 2023 frá Skipulagsstofnun, þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands, um umhverfismatsskýrslu fyrir þjónustumiðstöð í Landmannalaugum.

Náttúrufræðistofnun skilaði inn umsögn um tillögu að matsáætlun um þjónustumiðstöð í Landmannalaugum í nóvember 2021 þar sem gerðar voru allnokkrar athugasemdir við matsáætlunina er varða náttúruminjar innan friðlýsta svæðisins. Í umhverfismatsskýrslu er gerð grein fyrir sumum þeirra en öðrum ekki.

Til að byrja með vill Náttúrufræðistofnun undirstrika að fyrirhugað framkvæmdasvæði er innan Friðlands að Fjallabaki þar sem megin einkenni svæðisins eru fjölbreytt landslag og landslagsheildir, mikill breytileiki jarðminja og jarðhitafyrirbæra, sérstakt og viðkvæmt lífríki, víðerni, kyrrð og litadýrð. Markmið friðlýsingarinnar er að vernda þessar sérstæðu jarðminjar, landslag, lífríki og ósnortin víðerni svæðisins (Umhverfisstofnun <https://ust.is/nattura/natturuverndarsvaedi/fridlyst-svaedi/sudurland/fridland-ad-fjallabaki/>).

Þá kemur skýrt fram í 38. gr. 4. mgr. náttúruverndarlaga (nr. 60/2013) um friðlýsingu: “Hvers konar athafnir eða framkvæmdir sem ganga gegn markmiði friðlýsingar og geta skaðað verndargildi friðlýstra náttúruminja eru óheimilar nema samkvæmt undanþágu, sbr. 41. gr.”

Friðland að Fjallabaki (Torfajökull) er auk þess á yfirlitsskrá heimsminja UNESCO ásamt fimm öðrum svæðum (<https://heimsminjar.is>). Til þess að svæði komist á yfirlitsskrá þarf ríkisstjórn Íslands að samþykkja tillögur um möguleg heimsminjasvæði landsins og tilkynna þarf formlega um svæðin til UNESCO. Einungis svæði á yfirlitsskrá hafa möguleika á að vera tilnefnd sem heimsminjasvæði. Vegna þessa eru svæðin sex á yfirlitsskrá Íslands mjög mikilvæg, þau eru á ábyrgð stjórnvalda samkvæmt samningi við UNESCO og tryggja þarf sérstaklega verndun þeirra.

Í auglýsingu um Friðland að Fjallabaki (nr. 354/1979) kemur fram í 5. lið um gildandi reglur um friðlandið að mannvirkjagerð, efnistaka og annað jarðrask í friðlandinu er háð samþykki Umhverfisstofnunar. Þrátt fyrir ábendingar Náttúrufræðistofnunar um þetta í matsáætlun hefur það ekki skilað sér í umhverfismatsskýrslu.

Í stjórnunar- og verndaráætlun Friðlands að Fjallabaki í kafla 3 um Markmið, stefnu og leiðir (bls. 30) stendur: „Öll uppbygging innan friðlandsins skal styðja við friðlýsingu þess og gæta skal þess að framkvæmdir rýri ekki verndargildi svæðisins. [...]. Ekki er gert ráð fyrir að

Þjónustu[stu]svæðum innan friðlandsins verði fjölgað heldur verði staðið vel að viðhaldi og uppbyggingu þeirra sem fyrir eru.“

Náttúrufræðistofnun telur að ekki sé hægt að horfa fram hjá þessum atriðum þegar fjallað er um fyrirhugað framkvæmdasvæði með tveimur nýjum þjónustusvæðum, við Námskvísl og Námshraun, sem eru í dag nær óröskuð svæði innan friðlandsins.

Náttúrufræðistofnun gerir eftirfarandi athugasemdir við umhverfismatsskýrsluna.

Efnistaka. Gert er ráð fyrir að efnispörf sé um 20.000 m³ þar sem helmingur er stórgrýti í varnargarða sem sótt verður í námu við Sigöldu. Lausu efni er ráðgert að moka upp úr líparít áreyrunum þrátt fyrir að bent hafi verið á hátt verndargildi þeirra. Efnistaka innan friðlandsins er óásættanleg þar sem gengið er á friðlýstar náttúruminjar og er ekki í samræmi við náttúruverndarlög. Í námuskrá Vegagerðarinnar (<http://namur.vegagerdin.is/>) eru sýndar þrjár fullfrágengnar námur í nálægð Landmannalauga. Innan Friðlands að Fjallabaki er ekki samræmi á milli námuskrár Vegagerðarinnar og náma sem tilgreindar eru í Aðalskipulagi Rangárpings ytra 2016-2028.

Vatnstaka. Metin er vatnspörf nýbygginga en ekki er fjallað um áhrif aukinnar vatnstöku t.d. á grunnvatnsstöðu eða þolmörk nýtingar á jarðhitavatni. Breyting á grunnvatnsstöðu getur haft ófyrirséðar afleiðingar á votlendi og náttúrulegum við Laugahraun. Heitar lindir eru ekki óþrjótandi auðlind.

Gróður. Ekki er gerð úttekt á vaxtarstöðum sjaldgæfra plantna í votlendinu þar sem fyrirhugaðir „fljótandi“ göngupallar verða staðsettir.

Ásýnd. Tvö ný þjónustusvæði við Námskvísl og Námshraun mun sannarlega hafa áhrif á landslag og ásýnd svæðisins. Bílastæði eru stór og fyrirferðarmikil, nýir umfangsmiklir varnargarðar og byggingar staðsettar upp við hraunjaðar Námshrauns. Manngerð ummerki innan svæðisins verða mun meiri og á stærra svæði en nú er á leið inn í Landmannalaugar og þau munu hafa neikvæð áhrif á verndargildi landslags og jarðminja.

Álag. Í umhverfismatsskýrslu er mikið fjallað um að létta álagi og endurheimta svæði við Landmannalaugar. Náttúrufræðistofnun getur ekki séð skynsemi í því að raska nýjum svæðum innan friðlandsins til að endurheimta svæði sem nú þegar hefur verið raskað. Þá eru ný þjónustusvæði ekki trygging fyrir því að álag á öðrum svæðum komi til með að minnka.

Náttúrufræðistofnun er ekki sammála heildarniðurstöðu umhverfismats fyrir valkost B (tafla 8) um að ásýnd og landslag verði nokkuð neikvæð og að áhrif á landnotkun og jarðmyndanir séu metin óveruleg eða engin. Þessir þættir verða fyrir verulega neikvæðum eða talsvert neikvæðum umhverfisáhrifum ef af framkvæmdum verður. Óvissa er enn um áhrif á gróður og vatnafar sem var ekki kannað. Hins vegar er ljóst að uppbygging t.d. við Sólvang, og nýir göngupallar í votlendinu framan við Laugahraun, munu hafa neikvæð áhrif á viðkvæman gróður.

Náttúrufræðistofnun tekur undir það sjónarmið að bæta þarf aðstöðu við Landmannalaugar, en það er ekki sama hvernig það er gert innan friðlandsins. Stofnunin telur að valkostur A með uppbyggingu innan núverandi þjónustusvæðis sé vænlegasti kosturinn og muni lágmarka frekara rask á náttúruminum og landslagi innan friðlandsins.

Virðingarfyllst,

Lovísa Ásbjörnsdóttir

Lovísa Ásbjörnsdóttir
jarðfræðingur á sviði náttúruverndar

